

מתוך: חייו והשקפותיו של החתול מוֹרְךְ לצד קטעי ביוגרפיה של המנצח יוהאנס קרייזלר על דפים אקראיים של פסולת דפוס ערוכים בידי א.ת.א. הופמן.

מבוא מאת העורך

אף ספר אינו זקוק להקדמה יותר מספר זה, שכן לא ברור באיזה אורח פלא התחבר לו, מרגע שניתנה לבלבול הרשות להשתרר. על כן מבקש העורך מן הקורא החביב לקרוא באמת, כלומר - את ההקדמה הזאת.

לעורך הנזכר לעיל יש ידיד נפש שאותו הוא מכיר כמו את עצמו ובשרו. ידיד זה פנה אליו יום אחד ואמר: "כיוון שאתה, יקירי, כבר הבאת לדפוס ספר או שניים ואתה מתמצא בענייני הוצ"ל, לא יקשה עליך למצוא בין האדונים המשוגעים האלה מישהו שיאות לפרסם, בהמלצתך, משהו שנכתב על ידי מחבר צעיר בעל כשרון מבריק וסגולות יוצאות דופן. קח את האיש הזה תחת חסותך. הוא ראוי לכך".

העורך הבטיח לעשות כמיטב יכולתו למען העמית המושך בעט. מעט הפליא אותו לגלות שכתב היד שהתגלגל לידי נכתב על-ידי חתול המכונה מוֹרְךְ, ושהוא מכיל את השקפות עולמו, אך כיוון שכבר נתן את מילתו וראשית הסיפור נראתה לו מסוגגנת למדי, הוא אץ לו עם כתב היד בכיסו, אל האדון דומלר, *אונטר דן לינדן*, והציע לו לפרסם את ספר החתול.

האדון דומלר אמר שחתול אמנם לא נמנה עדיין בין כותביו ושלמיטב ידיעתו גם אף אחד מעמיתיו הנכבדים טרם תָּבַר לאישיות כזו, אך הוא מסכים להתנסות בכך בחפץ לב.

ובכן ההדפסה החלה ומבטו של העורך סקר את הדפים הראשונים. תארו לעצמכם את חרדתו כשגילה שפה ושם נקטע סיפורו של מוֹרְךְ וכי פולשים

לתוכו קטעים בעלי אופי שונה לגמרי ששייכים לספר אחר, המגולל את הביוגרפיה של הקפּלמייסטר יוהאנס קרייזלר! לאחר עיון ומחקר זהיר, גילה העורך לבסוף את העובדות הבאות. כשכתב החתול מוֹרְךְ את השקפות עולמו מצא בספריית אדונו ספר מודפס שאותו קרע בלי משים והשתמש בדפיו בתום לב, בין כמצע לכתיבה ובין כנייר סופג. דפים אלה נותרו בכתב היד והודפסו בטעות, כאילו היו חלק ממנו! למגינת לבו נאלץ אפוא העורך להודות שבלבול זה של חומרים שונים נגרם רק בשל קלות דעתו, שהרי אמור היה לקרוא את כתב היד של החתול בקפידה לפני שהביאו לבית הדפוס. בכל אופן, עדיין עשוי היה להתנחם מעט.

ראשית, הקורא החביב יצליח להתמצא בקלות, אם ישים לב להערות המופיעות בסוגריים: פ.ג. (פסולת נייר) ומ.מ.מ. (מוֹרְךְ ממשך). עם זאת, סביר מאוד להניח שהספר הקרוע מעולם לא הגיע לחנויות, שכן איש אינו יודע עליו דבר. מכאן, שלפחות ידידיו של הקפּלמייסטר ישמחו על כך שבזכות הוונדליזם הספרותי של החתול מגיעות לידיהם ידיעות כלשהן על נסיבות חייו יוצאות הדופן של קרייזלר, אדם מיוחד בהחלט, על פי דרכו. העורך מקווה להתחשבותכם הסלחנית.

לבסוף, עובדה היא שמחברים חייבים את רעיונותיהם האמיצים ביותר ואת התפניות המפתיעות ביותר בכתיבהם לסְדָרִי האותיות הנדיבים, שתורמים לתנופת הרעיונות את מה שמכונה טעויות דפוס. כך למשל דיבר העורך בחלק השני של ספרו פּדָקִי לַיִל, עמ' 326, על נחל נאה החוצה גן אחד, אבל לסְדָרִי לא נראתה המילה הקטנה נחל ידירותית מספיק והוא החליף אותה במילה זחל. כך גם מניח הסְדָרִי לגיבורה בסיפור "העלמה סקוֹרְדִי", להופיע בגמלה שחורה במקום בשמלה שחורה עשויה משי כבד, וכיו"ב. אך כל אחד כבודו במקומו! אל יתקשטו החתול מוֹרְךְ ואף לא הביוגרף האלמוני של קרייזלר בנוצות לא להם, והעורך מבקש אפוא מן הקורא החביב לקחת לתשומת לבו בדחיפות את השינויים הבאים, כדי שלא יטה לבו לזכותו או לגנותו של אחד הכותבים יותר מכפי שמגיע להם. רק הטעויות החשובות ביותר צוינו; שגיאות דפוס פעוטות נותרו לשיקול דעתו של הקורא החביב.

• [...]

ולסיכום, העורך יכול להבטיח לקוראיו שהוא עצמו פגש את החתול מוֹרְךְ ומצא בו איש שקט ונעים הליכות. דמותו מתוארת היטב על עטיפת ספר זה".

ברלין, נובמבר 1819
א.ת.א. הופמן

(בהוצאה הגרמנית המקורית מופיעה כאן רשימת טעויות דפוס.)

הקדמת המחבר

בהכנעה – בחזה רוטט – אני מגיש לעולם דפים אחדים מחיי: סבלותיהם, תקוותיהם ומאווייהם – השתפכויות שנבעו מעומק לבי בשעות מתקוות של פנאי ולהט פיוטי.

האם אוכל, האם אהיה רשאי לעמוד בזכות עצמי בפני כס המשפט המחמיר של הביקורת? אולם בשבילכן, נשמות מרגישות, נפשות ילדיות תמות, לבבות נאמנים וקרובים ללבי, הו, למענכם אני כותב ודמעה זכה אחת בעינכם תנחם אותי, תרפא את הפצע שפערו בי גינויים קרים ומבקררים חסרי רגישות!

ברלין, מאי -- 18
מוֹרְךְ
(סטודנט לספרות יפה)

פתח דבר

(נגנו על ידי המחבר)

בוודאות ובשלוות הרוח האופייניים לגאון אמיתי, אני שוטח את קורות חיי

בפני העולם, כדי שילמד כיצד מתפתח חתול גדול, כדי שיכיר את מעלותיי במלוא היקפן, יאהב אותי, יוקיר, יכבד, יעריץ ואפילו קצת יסגוד לי. ואם מאן דהו יהיה חצוף דיו ויעז להטיל ספק קל שבקלים בערכו הרם של ספר מיוחד זה, יזכור נא שיש לו כאן עסק עם חתול בעל שכל, הבנה וטפרים חדים.

ברלין, מאי -- 18

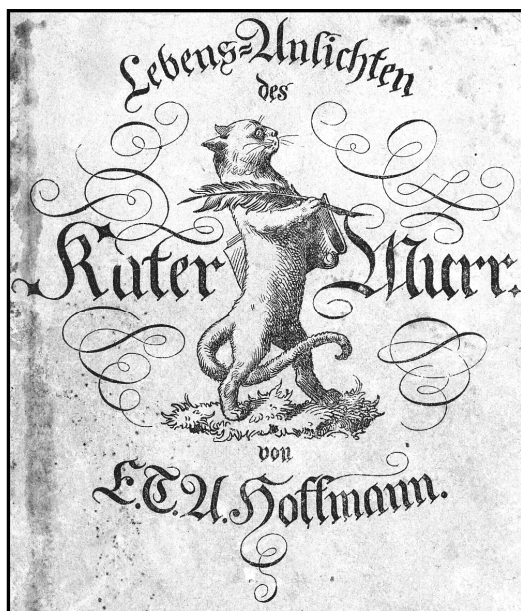
מוֹרֵךְ

(איש ספרות מהולל)

נ.ב.

שוד ושבר! גם פתח הדבר של המחבר שאמור היה להיגנו, הודפס! לא נותר לי אלא לבקש מן הקורא החביב לא לזקוף את הנימה ההירה למדי של פתח דבר זה לגנותו של החתול הספרותי ולזכור, שאילו תורגמו אי-אלה הקדמות צנועות לשפתן האמיתית של המחשבות האינטימיות ביותר, אפשר שלא היו נשמעות אחרת.

העורך



מורר – חתולו האהוב של א.ת.א. הופמן

אף על פי שיוהן וולפגנג פון גתה והעלית הספרותית הגרמנית התייחסו בזלזול לכתיבתו הספרותית, היה זה באופן אירוני דווקא א.ת.א. הופמן, הסופר הגרמני הראשון שזכה למעמד בינלאומי, שבזכותו הופצו רעיונות הרומנטיקה המוקדמת ברחבי אירופה. כבן דורם של האחים שלגל, של נובאליס ושל טיק, הצליח הופמן להטמיע את עיקרי האסתטיקה החדשה שלהם, כמו גם את רעיונותיהם הפילוסופיים העדכניים של פיכטה ושלנינג בכסות ידידותית משעשעת, ולהשפיע ביצירותיו באופן ישיר ועקיף על שורה ארוכה של יוצרים מבלזק ודוסטויבסקי עד קפקא, פרויד, גרסיה מרקס ורבים אחרים שתקצר היריעה מלהזכירם.

מי היה הופמן? כמו עלילות סיפוריו המוזרים שהפגישו ריאליזם אורבני עם פנטזיה ערטילאית, ובדומה לדמויותיו הביזאריות שנעו בין המגוהך לנשגב, היה הוא עצמו אדם יוצא דופן, שהקדים את זמנו במובנים רבים. ארנסט תיאודור וילהלם הופמן (את השם וילהלם החליף על פי בחירתו בפסבדונים 'אמדאוס', כמחווה לגאונותו של מוצרט, ומכאן ה-א. בשמו), היה איש קטן קומה וחובב טיפה מרה שדיבורו המהיר, במשפטים קצרים, לווה בתנועות ידיים זריזות. הוא נולד בקניגסברג שבפרוסיה ב 1776. אביו עזב את המשפחה בהיותו פעוט וארנסט גדל בבית דודו ודודותיו. מגיל צעיר הוא נמשך למוסיקה, ציור ומדעים אך את השכלתו הפורמאלית השלים באוניברסיטת קניגסברג בתחום המשפטים. את חייו הבוגרים, בצל המלחמות הנפוליאוניות, חילק בין שורה של ערים: ורשה (אז פולין הפרוסית) ברלין, במברג, דרזדן לייפציג ולבסוף שוב ברלין, בה זכה סוף-סוף ב 1816 למשרה בבית המשפט העליון.

הופמן היה ללא ספק איש אשכולות. לא רק משפטן מצליח, אלא גם סופר, מחזאי, תפאורן, עוזר במה, מלחין מחונן, מורה למוסיקה, צייר, קריקטוריסט (הופמן עצמו צייר את דמותו של החתול מורר על כריכת ספרו) ומבקר שהמציא ז'אנר חדש של כתיבה על מוסיקה (רשימותיו על

בטהובן זכו להערכה רבה מצד בטהובן עצמו ובהן, אגב, נולדה לראשונה דמותו המיתולוגית של הקפלמייסטר קרייזלר). סיפוריו עתירי הדמיון ודמויותיו רבות המעללים מוכרות לנו היטב. חלקן היוו בסיס ליצירות מחול ואופרה (ביניהן האופרה 'סיפורי הופמן' של אופנבך, הבלטים 'מפצח האגוזים' של פטיפה וצ'ייקובסקי ו'קופליה' של סן-ליאון ודליב) או ה"קרייזלריאנה - "יצירה מוסיקלית כלית ששומן חיבר בהשראתו. יחד עם זאת, הרומן בעל השם המפלצתי שנועד להיות ה"מגנום אופוס" של הופמן: **"חיי ושהקפותיו של החתול מורר לצד קטעי ביוגרפיה של המנצח יוהאנס קרייזלר על דפים אקראיים של פסולת דפוס"** ידוע הרבה פחות וטרם תורגם לעברית. מדובר בפרודיה פרועה וסכיזופרנית על "וילהלם מייסטר" של גתה, שפורסמה בשני חלקים (1819, 1821) ואשר כורכת בנשימה אחת את האוטוביוגרפיה היומנית של חתול בשם מורר, עם הביוגרפיה של אדונו, המנצח יוהאנס קרייזלר, כפי שנכתבה על דפים שאותם קרע החתול מתוך כתב היד של הקפלמייסטר. מןֶּר, אגב, היה שם חתולו האהוב של הופמן ואילו קרייזלר – מוסיקאי מוכשר ואקסצנטרי לכאורה - היה דמות דמיונית שאותה המציא הופמן עוד קודם לכן כמעין אלתר-אגו שלו עצמו. הסיפור כולו כתוב אפוא בשני ערוצים מקבילים הנארגים לסירוגין זה בזה, או זה אחר זה, ומקושרים באמצעות דמותו החידתית והדמונית של מייסטר אברהם, מי שמשמש בסיפור כבעליו של מורר וכמדריכו הרוחני של קרייזלר. אם לא די בכל אלה כדי לסבך את העלילה, הרי שהפרגמנטים של החתול ערוכים על פי סדר ליניארי מ'לדות' לבגרות, בעוד שהפרגמנטים של קרייזלר ערוכים במעגליות ('קרייזלר' בגרמנית - משמע מסתובב או נע במעגלים). יתר על כן: בשעה שהחתול מןֶּר מפליג באהבה-עצמית וקושר בשאננות בורגנית זרי דפנה לגאונותו המופרכת כאיש ספרות, משורר ומאהב, מתענה האמן הגאון בספקנות מייסרת, מלנכוליה והלקאה עצמית; ובשעה שהחתול מתאר את חייו כשלווים ומדושני עונג, נתונים חייו של הקפלמייסטר בתסבוכת מסוכסכת, ללא מוצא.

בתוך המארג הפיקטיבי הזה מהדהד גם סיפור חייו האישי של המחבר. "מה שאני, ומה שאני עשוי להיות, יוכח במיטבו בחתול..." כתב הופמן לביוגרף שלו, היציג (שהוא, אגב, הנקודה היהודית בסיפור חייו של הופמן; מבניה של משפחת איציג הידועה, ששינה את שמו להיציג לאחר שהוטבל). אין ספק שהופמן היה מושקע ברומן כל כולו. לא רק חתולו האהוב והאלטר-אגו שלו מככים בו, אלא גם שורה של בני משפחה

ומכרים שתכונותיהם המוזרות שימשו כמודלים לדמויותיו השונות. ככל שמדובר בסיפור פנטסטי, זהו, אפוא, רומן בעל תווים אוטוביוגרפיים מובהקים. הופמן התכוון להוסיף לו חלק שלישי, שאמור היה לפתור את הסבך ולגשר על הפערים, אלא שלא זכה אפילו להתחיל בכתיבתו, ו"החתול מוֹרֵר" נדון בעל כורחו להנציח את נטייתה של הרומנטיקה לצורת הפְּרָגְמַנְט. למעשה, הרומן נוגע כמעט בכל קשת הנושאים שהעסיקו את ההגות הרומנטית המוקדמת, בין אם זה רעיון ההשתקפות עצמה, הפליגיאת, הכפיל ('דוּפּלֶגְנֶר'), ההיפוך, האירוניה הרומנטית, הציטוט ('מ'המלט' למשל) או המבנה הקלידוסקופי והפרגמנטרי; אך בד בבד עם היותו כבואה של תקופתו, הסיפור גם חותר תחת יסודותיה ומערער כל סייג סגנוני או תוכני, צורני או מוסרי, לרבות הבחנות מעמדיות בין משרתים, לבין בורגנים או אריסטוקראטים. "שום דבר אינו מכין אותנו ל'חיי ו'השקפותיו של החתול מוֹרֵר' " אומר ג'רמי אדלר במבוא למהדורת פנגווין האנגלית של הרומן, "החתול מוֹרֵר למעשה ממציא מחדש את הקריאה". אכן, הקורא נבוך, מוקסם, מעוצבן ומשועשע שעה שהוא נזרק מקוטב אל קוטב בניסיון נואש ליצור אינטגרציה וליישב את הסבך הרוחש רמזים, סימנים וקריצות שנועדו לאתגר את הקורא המשכיל.

החתול מורר עצמו נאסף אל אבותיו לפני מאה תשעים שנה, זמן קצר לפני פרסום הרומן וכחצי שנה לפני פטירתו של הופמן (ביוני 1822). הוא הודיע על כך להציג והוסיף: "[...] כל מי שהכיר את הצעיר בן-האלמוות וצפה הליכותיו בדרך הישר והצדק, יודע את צערי ומכבד אותו – בדומייה". דמותו של מורר זכתה למעמד נכבד בגלריה מפוארת של חתולים ספרותיים. רבים וטובים קדמו לו - כמו החתול במגפיים - או הצטרפו בעקבותיו, כמו חתוליו של היפוליט טן, לואיס קרול, ט.ס. אליוט, גרפילד ועוד. אין אלה תשע נשמותיו המיתולוגיות או קדושתו המטפיסטית של החתול המצרי העתיק, ואף לא השטניות שיוחסה לו בימי הביניים, אלא דווקא השניות הפשוטה והמפוכחת, זו שמסתירה טפרים חדים בכסות קטיפה מפנקת, זו שמגלה צניעות רברבנית, יומרנות חסודה, נאמנות בוגדנית וכיוצא באלה ניגודים, אשר בזכותם היה הספר לרומן קסום, ולפרודיה ב'הא' הידיעה על הגיבור הרומנטי הטראגי.

(תרגמה מגרמנית והוסיפה אחרית-דבר: **ליאורה בינג היידקר**)